Ocena asortymentu sklepików w szkołach miasta Poznania

The evaluation of food assortment in school shops of Poznan

Krystyna Szymandera-Buszka, Katarzyna Waszkowiak, Anna Jędrusek-Golińska, Elżbieta Sulima, Marta Skowrońska

Katedra Technologii Żywienia Człowieka, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Cele pracy. Zapoznanie się z asortymentem oferowanym przez sklepiki w wybranych szkołach podstawowych, gimnazjach oraz szkołach średnich na terenie miasta Poznania. Podjęto także próbę analizy szacunkowego spożycia tych produktów.

Materiały i metody. Realizację przyjętego celu pracy uzyskano stosując metodę ankietową, z wykorzystaniem kwestionariusza o strukturze zamkniętej oraz na podstawie obserwacji i wywiadu. Badania przeprowadzono w latach 2007-2009.

Wyniki. Stwierdzono istotny wpływ rodzaju szkoły na oferowany asortyment w badanych sklepikach. Obecne na terenie szkół podstawowych, jak i gimnazjów, sklepiki oferowały najczęściej chipsy, prażynki oraz słodycze. Te właśnie produkty ankietowana młodzież kupowała w nich najczęściej. Natomiast sklepiki szkół średnich, obok napojów oraz ciepłych dań, oferowały jogurty, owoce, a niektóre nawet warzywa. Ankietowana młodzież deklarowała najczęściej zakup jogurtów, owoców oraz słodyczy.

Wnioski. Stwierdzono potrzebę monitorowania asortymentu sklepików szkolnych.

Słowa kluczowe: *sklepiki szkolne, częstotliwość spożycia, dzieci, młodzież*

Aims. To study the range of food products in the selected shops located in primary as well as junior and senior high schools in Poznan. The consumption of the products offered by the shops was also analyzed.

Method. A survey was conducted with the application of the questionnaire consisting of closed questions to implement the aim as well as observation. The study was carried out in 2007-2009.

Results. It was shown that the students often enjoyed buying food in the school shops although more than a half of them brought a home-packed lunch everyday. A significant influence of the school type on a product choice in the shops was found. Chips and sweets prevailed in primary and junior high school shops and were bought most often. In senior high school shops a broader selection of food products, beverages and warm dishes was observed. All the shops sold fruit and some even vegetables. Students most often declared buying yoghurts, fruit and sweets.

Conclusion. The food assortment of school shops should be monitored.

Key words: *school shop, frequency of consumption, children, youth*

© **Probl Hig Epidemiol 2010, 91(4): 628-631**

www.phie.pl

Nadesłano: 08.10.2010
Zakwalifikowano do druku: 14.11.2010

Adres do korespondencji / Address for correspondence
Krystyna Szymandera-Buszka
ul. Wojska Polskiego 31, 60-624 Poznań
tel. 48 61 8487331, e-mail: krbuszka@up.poznan.pl

Wstęp

Nieprawidłowe żywienie, jak również brak aktywności fizycznej, prowadzą do nadwagi, otyłości, niedożywienia oraz zaburzeń w rozwoju fizycznym i umysłowym. Problem ten dotyczy wszystkich grup społecznych, ale w szczególności dzieci i młodzieży. Prawidłowe żywienie uczniów jest o tyle ważne, że nieregularność oraz zły dobór posiłków w godzinach przedpołudniowych prowadzą do szybkiego męczenia się oraz pogorszenia wyników w nauce [1, 2]. Uczniowie żywiący się nieprawidłowo mają trudności z koncentracją, trudniej przyswajają wiedzę, ich aktywność jest obniżona [3]. Mając na uwadze fakt przebywania dzieci w szkołach, przez co najmniej 5 godzin, należy zwrócić uwagę na konieczność spożywania posiłków na terenie szkoły. Potrzeby te zaspokajane są, poza śniadaniem przyniesionym z domu, przez stołówki czy sklepiki szkolne. Coraz częściej stołówki szkolne zastępowane są sklepikami. Według Szponara i Rychlik [4], działają one w 83,7% szkół w miastach oraz 46,2% szkół na wsiach. Zjawisko to jest negatywne, ponieważ oferowane w nich produkty zazwyczaj nie zaspokajają potrzeb żywieniowych, a tylko tłumią głód [5]. Dlatego celem pracy było zapoznanie się z asortymentem proponowanym przez sklepiki w wybranych szkołach podstawowych, gimnazjach oraz szkołach średnich na terenie miasta Poznania. Podjęto także próbę analizy szacunkowego spożycia, przez dzieci i młodzież produktów oferowanych w badanych sklepikach.

Materiał i metody

Realizację celu pracy przeprowadzono na podstawie obserwacji asortymentu oferowanego w sklepikach szkolnych w wybranych szkołach podstawowych,

gimnazjalnych oraz ponadgimnazjalnych miasta Poznania. Badania przeprowadzono w latach 2008-2009 na terenie 35 losowo wybranych szkół.

Ocenę asortymentu proponowanego przez sklepiki szkolnej przeprowadzono na podstawie obserwacji i wywiadu.

Analizę szacunkowego spożycia produktów oferowanych w badanych sklepikach określono na podstawie autorskiego kwestionariusza o strukturze zamkniętej. Pytania ankiety dotyczyły głównie asortymentu produktów oferowanych w sklepikach szkolnych, jak i częstości ich kupowania. Badaniami objęto grupę 500 dzieci, w przedziale wiekowym między 7 a 19 rokiem życia. Charakterystykę szczegółową badanej populacji przedstawiono w tabeli I.

Tabela I. Charakterystyka badanej grupy
Table I. Characteristics of examined population

	Cechy /characteristics	Ilość respondentów (%) /Number of respondents (%) n=500
Wiek /age	7-9	27
	10-12	26
	13-15	24
	16-19	23
Szkoły /schools	Podstawowe /primary	53
	Gimnazjalne /junior high	24
	Ponadgimnazjalne /Senior high	23
Płeć /gender	Dziewczęta /girls	57
	Chłopcy /boys	43

Do oceny częstości spożycia analizowanych produktów zastosowano skalę 6-punktową, zawierającą następujące określenia słowne i przypisane im wartości liczbowe: 6 – codziennie; 5 – kilka razy w tygodniu; 4 – raz w tygodniu; 3 – kilka razy w miesiącu; 2 – rzadziej; 1 – wcale. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi obliczono średni stopień częstości spożycia omawianych produktów spożywczych.

Omówienie wyników i dyskusja

Stwierdzono istotny wpływ rodzaju szkoły na asortyment oferowany w sklepikach. We wszystkich sklepikach szkół podstawowych i gimnazjalnych dostępnych było wiele rodzajów chipsów, prażynek oraz słodyczy, w przypadku, których dominowały lizaki i cukierki.

Do niekorzystnych zjawisk należy zaliczyć rozpakowywanie niektórych słodyczy z opakowań zbiorczych i sprzedaż tych produktów na sztuki. Należy podkreślić, że tylko na terenie trzech sklepików stwierdzono możliwość zakupu owoców. W omawianych sklepikach stwierdzono także szeroki asortyment napojów słodzonych. W przypadku wód mineralnych czy soków możliwość wyboru była znacznie mniejsza, przeważnie ograniczona do jednego producenta. W kilku szkołach nie stwierdzono możliwości zakupu soków owocowych, a w żadnym sklepiku – soków warzywnych czy owocowo-warzywnych. Większość sklepików oferowała natomiast napoje gazowane słodzone.

Analizując ofertę sklepików szkół średnich stwierdzono znacznie szerszy asortyment produktów, napojów oraz ciepłych dań. Wszystkie sklepiki oferowały kanapki z wędliną, serem i dodatkiem warzyw. Dostępne były również owoce, w znacznie szerszym asortymencie aniżeli w szkołach podstawowych czy gimnazjalnych. W części sklepików młodzież mogła zakupić warzywa czy surówki warzywne. Na uwagę zasługuje fakt obecności w większości sklepików kilku gatunków jogurtów czy deserów mlecznych. W części sklepików oferowane były potrawy mogące stanowić alternatywę dla obiadów domowych, takie jak naleśniki, kopytka czy filet z piersi kurczaka. Znaczna część sklepików oferowała, jako dania gorące produkty typu „Fast food" – hamburgery, frytki czy zapiekanki.

Do zjawisk pozytywnych należy zaliczyć szeroki asortyment wód mineralnych, soków owocowych czy warzywnych. Dostępny był także szeroki asortyment napojów gazowanych (np. Fanta, Mirinda, Sprite, Pepsi, Coca Cola). Znaczna część sklepików oferowała także wyroby cukiernicze, jak np. drożdżówki, wafelki, batony czekoladowe, ale także chipsy czy prażynki.

Do zjawisk niekorzystnych należy zaliczyć także fakt obecności w kilku sklepikach szkół ponadgimnazjalnych napojów energetyzujących. Podobną charakterystykę sklepików stwierdzono w badaniach dotyczących szkół ponadgimnazjalnych miasta Warszawy [6].

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że ankietowani uczniowie często korzystali z oferty sklepików szkolnych, mimo iż ponad połowa z nich przynosiła z domu drugie śniadanie. Dotyczyło to zarówno dzieci uczęszczających do szkół podstawowych, gimnazjów, jak i szkół ponadgimnazjalnych.

Dzieci uczęszczające do szkół podstawowych i gimnazjów w większości zabierały ze sobą drugie śniadanie. Tym też prawdopodobnie, należy tłumaczyć zakup nie kanapek czy drożdżówek, ale przekąsek. Ankietowane dzieci deklarowały zakup głównie słodyczy oraz chipsów czy prażynek. W przypadku dzieci uczęszczających do klas 1-3 stwierdzono najczęściej zakup lizaków, gum rozpuszczalnych czy słodyczy. Zachętą do zakupu tych produktów była niska cena, w granicach od 0,2 do 1,50 zł. Dlatego dzieci spożywały je codziennie, a chipsy czy prażynki raz w tygodniu. W przypadku młodzieży starszej szkół podstawowych stwierdzono zakup lizaków czy cukierków z mniejszą częstotliwością natomiast z większą chipsów czy prażynek. Młodzież klas starszych szkół

podstawowych i gimnazjalnych deklarowała zakup kilka razy w miesiącu wody mineralnej. Należy jednak podkreślić wąski asortyment oferowanych wód mineralnych. Spośród oferowanych przez sklepiki szkolne napojów dzieci najczęściej (raz w tygodniu) spożywały napoje słodzone, także gazowane. Spożycie tych ostatnich deklarowały także dzieci klas 1-3. Podobne zachowania żywieniowe stwierdzono we wcześniejszych badaniach dotyczących młodzieży gimnazjalnej [7] (tab. II).

Analizując natomiast preferencje młodzieży szkół ponadgimnazjalnych wobec produktów oferowanych w sklepikach szkolnych należy zwrócić uwagę na mniejsze zainteresowanie zakupem chipsów czy prażynek. Dotyczyło to głównie dziewcząt, spośród których tylko 8% spożywało te produkty kilka razy w miesiącu. Ankietowana młodzież deklarowała natomiast zakup kanapek czy drożdżówek. 10% ankietowanej młodzieży deklarowała ich zakup codziennie. Należy zwrócić uwagę na częsty zakup ciastek, batonów, wafli czy czekolad. Znaczna część ankietowanej młodzieży (20%) spożywała je codziennie. Podobne tendencje stwierdzono w wcześniejszych badaniach określających zachowania żywieniowe młodzieży [6, 8]. W badaniach określających zachowanie dzieci i młodzieży stwierdzono, że batony, cukierki i inne przekąski spożywa ponad 60% badanych [6].

Tabela II. Częstość spożycia produktów oferowanych w sklepikach szkolnych
Table II. Consumption frequency of food products offered by school shops

Asortyment /assortment	Rodzaj szkoły /type of school			
	Podstawowe/primary Klasy/ grades		Gimnazjalne /junior high	Ponad gimnazjalne /senior high
	1-3	4-6		
Chipsy /chips	4	5	5	2
Słodycze /sweets	6	4	4	4
Kanapki /sandwiches	1	1	2	3
Drożdżówki /brioches	1	1	2	3
Frytki /friench fries	–	–	–	3
Zapiekanki /gratins	–	–	–	3
Potrawy ciepłe (pozostałe) /Warm dishes (others)	–	–	–	2
Owoce /fruit	–	–	2	4
Jogurty /yoghurts	–	–	–	3
Desery mleczne /dairy desserts	–	–	–	3
Napoje gazowane /Carbonated drinks	3	3	3	4
Napoje niegazowane /Non-carbonated drinks	2	3	3	4
Napoje energetyzujące /Energy drinks	–	–	–	2
Woda mineralna /Mineral water	2	3	3	5
Napoje gorące /Hot drinks	–	–	–	2
Soki /juices	2	2	3	3
Surówki /vegetable salads	–	–	–	2

Do zjawisk pozytywnych należy zaliczyć zakup jogurtów i deserów mlecznych. Duże zainteresowanie wykazywała młodzież wobec zakupu owoców czy warzyw, jak również surówek. Dotyczyło to w znacznej mierze dziewcząt; 10% ankietowanych deklarowało zakup tych produktów codziennie, a 20% raz w tygodniu. Do niekorzystnych zjawisk należy zaliczyć szeroki asortyment i duże zainteresowanie młodzieży (zwłaszcza chłopców) napojami gazowanymi, słodzonymi. Podobne tendencje stwierdzono wśród młodzieży uczęszczającej do szkół ponadgimnazjalnych miasta Warszawy [6]. W badaniach tych stwierdzono spożywanie napojów gazowanych, a słodzonych – nawet kilka razy dziennie. Dotyczyło to także głównie chłopców. Na podstawie innych badań stwierdzono, że 47% chłopców i 36% dziewcząt pije wspomniane napoje raz lub nawet kilka razy dziennie [8]. Około 13% ankietowanej młodzieży, przy znacznej dominacji chłopców, deklaruje zakup napojów energetyzujących raz w tygodniu. Dziewczęta deklarowały natomiast zakup wód mineralnych, najczęściej raz w tygodniu, a 14% codziennie. W innych badaniach określających zachowanie dzieci i młodzieży stwierdzono, że słodzone napoje gazowane codziennie lub kilka razy w tygodniu pije aż 52,2% ankietowanych [6].

Analizowane sklepiki oferują w swoim asortymencie ciepłe produkty typu "Fast food", które spożywane były najczęściej kilka razy w miesiącu. Należy jednak dodać, że 15% ankietowanej młodzieży szkół ponadgimanzjalnych spożywała te produkty codziennie. Młodzież najchętniej spożywała chipsy i zapiekanki. Podobne zachowania stwierdzono wśród młodzieży szkół warszawskich, w przypadku której spożycie wspomnianych produktów określono na najczęściej kilka razy w miesiącu [6, 9]. Stwierdzono także większą popularność tego typu produktów wśród chłopców [8].

Podsumowanie

Stwierdzono istotny wpływ rodzaju szkoły na oferowany asortyment w analizowanych sklepikach. Obecne na terenie szkół podstawowych oraz gimnazjów sklepiki oferowały najczęściej chipsy, prażynki, słodycze oraz słodzone napoje, także gazowane. Natomiast sklepiki szkół średnich oferowały poszerzony asortyment o produkty mleczne, owoce, warzywa oraz wody mineralne. Stwierdzono jednak szeroki asortyment napojów gazowanych, słodzonych i energetyzujących oraz produktów typu"fast food", głównie frytek i zapiekanek.

Należy zwrócić uwagę na niezbędność edukacji żywieniowej wśród dzieci i młodzieży, jak również ich rodziców i nauczycieli, w celu kształtowania prawidłowych nawyków żywieniowych.

Piśmiennictwo / References

1. Ziemlański S. Podstawy prawidłowego żywienia człowieka. Zalecenia żywieniowe dla ludności w Polsce. IŻŻ, Warszawa 1998: 24-25;
2. Kowieska A, Biel W, Stanisławski A. Zwyczaje żywieniowe i czynniki wyboru żywności wśród młodzieży szkoły średniej. Żywienie Człowieka i Metabolizm 2007, XXXIV: 727-732.
3. Klebaniuk R. Wartość energetyczna i odżywcza obiadów w stołówce szkolnej w zależności od pory roku. Żywienie Człowieka i Metabolizm 2007, XXXIV, 1/2: 666-671 .
4. Szponar L, Rychlik E. Żywienie zbiorowe dzieci i młodzieży szkolnej w Polsce. Roczniki PZH 2000, 51, 2: 149-161.
5. Jeżewska-Zychowicz M. Zachowania żywieniowe i ich uwarunkowania. Wyd SGGW 2007: 81-88, 92-108.
6. Urbańska I, Czarnicka-Skubina E. Częstotliwość spożycia przez młodzież produktów spożywczych oferowanych w sklepikach szkolnych. Żywność Nauka Technologia Jakość 2007, 3 (52): 193-204.
7. Komosińska K, Woynarowska B, Mazur J. Zachowania zdrowotne związane z żywieniem u młodzieży szkolnej w Polsce w latach 1990-1998. Żywienie Człowieka Metabolizm 2001, 28, 1: 17-30.
8. Cieślik E, Filipiak-Florkiewicz A, Topolska K. Częstotliwość spożycia wybranych grup produktów spożywczych oraz stan odżywienia młodzieży gimnazjalnej. Żywienie Człowieka Metabolizm 2007, XXXIV, 3/4: 846-851.
9. Wierzbicka E, Stosio A. Spożycie produktów typu „Fast food" przez wybraną grupę młodzieży szkolnej z rejonu Warszawy. Żywienie Człowieka Metabolizm 2007, XXXIV, 1/2: 182-187.